Verkiezingen en corona

Meetmomenten Briefstemmen

Rapportage van kwalitatief onderzoek

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Directie Democratie en Burgerschap

MARE

Referentie BZK: 201700267.050.009
Projectnummer MARE: 2020287

10 december 2020

Understanding what makes people tick

INHOUDSOPGAVE

Achtergrond 3
Resultaten 4
Conclusies en aanbevelingen 7

Bijlagen
Bijlage 1 - Onderzoeksverantwoording 9
Bijlage 2 - Gesprekspuntenlijst 10
Bijlage 3 - Stimulusmateriaal 14

MARE

MARE voert onderzoek uit binnen het kader van ISO 20252:2019 (kwaliteit onderzoek) en ISO 27001:2017 (data security). MARE conformeert zich tevens aan de richtlijnen van brancheorganisatie MOA wat betreft persoonsgegevens. Daarnaast voldoet MARE aan de overheidsnorm BIO (Baseline Informatiebeveiliging Overheid).

Disclaimer

Kwalitatief onderzoek is verkennend en inventariserend van aard. Uitkomsten van dergelijk onderzoek moeten dan ook in de eerste plaats worden gezien als indicatief en hypothesevormend en niet als (cijfermatig bewezen) feiten. In dit onderzoek hebben mensen uitsluitend mensen deelgenomen met een goede beheersing van de Nederlandse taal. De bevindingen moeten dan ook met dat in het achterhoofd worden gelezen.

ACHTERGROND

Meetmoment briefstemmen

Voor de Tweede Kamerverkiezing in maart 2020 wordt het voor 70-plussers (waarschijnlijk, op dit moment nog een wetsvoorstel) mogelijk om te stemmen via briefstemmen. Met als doel dat deze coronarisicogroep niet belemmerd wordt door COVID-19 in het uitbrengen van zijn/haar stem.

Briefstemmen is nieuw in Nederland. Naast de stempluspas zullen 70-plussers (ongeveer twee weken later) een envelop ontvangen met daarin een uitlegfolder, het briefstembiljet, een envelop voor het briefstembiljet en een retourenvelop.

Alvorens de definitieve versies ontwikkeld worden, wenst BZK de communicatieve werking van de stempluspas en uitlegfolder nader in kaart te brengen en eventueel te optimaliseren. MARE heeft dit onderzoek uitgevoerd, onder de raamovereenkomst kwalitatief onderzoek 'Verkiezingen en corona'. In dit document geven wij de resultaten weer.

Onderzoeksvraag

MARE heeft op 8 (en 9) december 2020 n=12 individuele interviews uitgevoerd, waarbij de volgende onderzoeksdoelstelling centraal stond:

- Inzicht krijgen in de ontvangst van het proces van briefstemmen en de communicatieve werking van de briefstemmen-instructie en stempluspas.

Meer specifiek inzicht in:

- Begrip: in hoeverre is het duidelijk dat er een extra mogelijkheid is om te stemmen (nl. briefstemmen) en hoe briefstemmen werkt/ wat men moet doen om per brief te gaan stemmen.
- Waardering (inclusief vormgeving)
- Handelingsperspectief
- Verbeterpunten

Output onderzoek

- Inzicht in waardering en impact van het proces en de instructie-folder.
- Inzicht in de sterke, zwakke en verbeterpunten.
- Concrete aanbevelingen voor optimalisatie.

De onderzoeksverantwoording, gesprekspuntenlijst en het stimulusmateriaal worden weergegeven in de bijlage.

RESULTATEN

Context

De (onderzoeks)doelgroep is voornemens *zelf* te gaan stemmen tijdens de aanstaande Tweede Kamerverkiezing 2021 (tevens selectiecriterium). De meerderheid verwacht dit vooralsnog te gaan doen op de reguliere manier: zelf een stem uitbrengen in een stemlokaal. Hier liggen twee redenen aan ten grondslag:

- De verwachting is dat het in een stemlokaal goed geregeld is met betrekking tot coronamaatregelen. Concreet verwacht men bijvoorbeeld dat er afstand wordt gehouden (en dat men hierin wordt gefaciliteerd), dat men zelf, maar ook stembureauleden, mondneusmaskers dragen en dat handen gedesinfecteerd worden.
- In het dagelijks leven worden ook winkels en de supermarkt bezocht. In de beleving is stemmen net zo of zelfs minder risicovol dan een winkelbezoek.

De optie van briefstemmen voor de 70+ doelgroep is bij een deel reeds bekend. Dat de optie geboden wordt voor de doelgroep 70+ waardeert men. In dit onderzoek ging de voorkeur bij de meerderheid uit naar stemmen in een stemlokaal.

Communicatie rondom briefstemmen

Overkoepelend

Het proces van briefstemmen wordt op basis van de stempluspas en de uitlegfolder duidelijk gecommuniceerd, als deze desgevraagd worden bekeken/ gelezen. De attentiewaarde lijkt in de praktijk echter beperkt, omdat kiesgerechtigden vooral intuïtief/ routinematig handelen als het om stemmen gaat en daarom een uitleg/ folder niet (gedetailleerd) lezen.
Op basis van de gesprekken zijn specifieke aandachtspunten naar boven gekomen, deze worden hieronder weergegeven (per document).

Ontvangst envelop 1// stempluspas

- Opvallend is dat - indien de stempas in een envelop ontvangen wordt - iedereen de (blanco) envelop zal openen; persoonlijk geadresseerde post opent men in de regel altijd.
- Dat de stempas (stempluspas) anders is dan andere jaren is op het eerste gezicht niet duidelijk. Met als gevolg hiervan, dat men hiermee omgaat zoals altijd gedaan wordt met de stempas.
    - Er is dus geen sprake een verhoogde attentiewaarde ten aanzien van de stempluspas en de naam stempluspas of de andere kleur vallen niet direct op bij de ontvanger.
    - *NB. Briefstemmen is op dit moment alleen bij een enkeling bekend en nog niet doelgroepbreed, mogelijk is dit in maart 2021 anders en kan dit van invloed zijn op de attentiewaarde.*
- Of de stempluspas wordt gelezen wisselt.
    - Enerzijds: *“Ik stem al 50 jaar, de stempas heb ik al heel vaak gezien. De pas lees ik niet meer, deze stop ik direct in mijn agenda, zodat ik hem bij de hand heb op de dag dat ik hem nodig heb.”*
    - Anderzijds: *“Ik scan het altijd even, je weet maar nooit of er iets is veranderd.” of “Dit jaar wordt het anders, dus dan lees ik het wel.”*
    - *NB. In maart kan het dus zijn dat door middel van media-aandacht voor briefstemmen meer mensen geneigd zijn om de stempluspas te lezen.*
- Bij het (scannend) lezen van de stempluspas, valt de nieuwe naam ‘stempluspas’ bij een deel van de groep spontaan niet op; men is geneigd eroverheen te lezen.
- Als de stempluspas - desgevraagd - wordt gelezen is het duidelijk dat er drie opties zijn om te gaan stemmen; per brief, in het stemlokaal of door middel van een volmachtiging. Bovendien is het over het algemeen duidelijk dat indien ze willen stemmen per brief, er nu nog geen actie nodig is en dat de vereiste documenten op een ander moment worden toegezonden.

- Het proces van briefstemmen komt op het eerste gezicht logisch over en wordt duidelijk gecommuniceerd.
- Indien men geen documenten ontvangt (of één van de benodigde documenten ontbreekt), dan is het handelingsperspectief duidelijk: contact opnemen met de gemeente.
    - Besef wel dat dit alleen duidelijk is indien de tekst wordt gelezen. In één oogopslag is het niet duidelijk dat de stempluspas anders is dan andere jaren of nieuwe informatie bevat. Dat er nog een tweede envelop volgt, is daarom alleen voor de oplettende lezer informatie die duidelijk is.
- *NB. Tijdens het onderzoek was het veld 'Contactgegevens gemeente' niet ingevuld. De doelgroep gaat ervan uit dat hier basisgegevens worden weergegeven, inclusief een telefoonnummer.*

Ontvangst envelop 2 // stembiljet/ folder/ enveloppen

- De envelop wordt door allen geopend; het betreft persoonlijk geadresseerde post zonder commercieel logo.
- Opvallend zijn de twee enveloppen (briefstembiljet- en retourenvelop) en het is niet direct helder waarom er sprake is van twee enveloppen. De overige materialen spreken voor zich: een uitlegfolder en het stembiljet.
    - De hoeveelheid documenten, alsmede versterkt door de twee enveloppen, geeft voor een enkeling de impressie dat briefstemmen wellicht ingewikkeld is. In dit geval biedt de uitlegfolder duidelijkheid, alsook eventuele hulp op de algemene website/ telefoonnummer. *"Dit lijkt mij wel ingewikkeld, het is makkelijker om gewoon naar het stembureau te gaan."*
- Bij de beoordeling/ het doornemen van het materiaal ligt een potentieel risico op de loer: men denkt het allemaal wel te weten met als gevolg dat intuïtief wordt gehandeld en dat bijvoorbeeld een getekende stempluspas bij het briefstemmen niet wordt toegevoegd. "*Ja logisch, je vult een hokje in, doet het stembiljet in de envelop en stuurt het dan terug"*.

Uitlegfolder

- In eerste instantie komt de folder over als overzichtelijk en duidelijk. Men begrijpt dat het proces van briefstemmen volgordelijk wordt weergegeven aan de hand van kaders. Bovendien is de folder aantrekkelijk vormgegeven door de combinatie van bondige tekst en illustraties.
- Zoals genoemd lijkt men de folder primair slechts scannend te lezen, waardoor niet altijd de details van het proces duidelijk worden. Globaal is het bekend hoe stemmen werkt, en de verwachting is dat het niet heel anders zal zijn tijdens briefstemmen en daarom intuïtief wordt gehandeld.

Indien alles gelezen wordt, dan komen de volgende aspecten duidelijk over het voetlicht:

- De envelop hoeft niet gefrankeerd te worden; de tekst in de uitlegfolder en visueel antwoordnummer/ code maken dit duidelijk.
- Briefstemmen kan op twee manieren:
    1. Opsturen via de post.
    2. Afleveren bij een afgiftepunt (gemeente).
- Het bieden van twee opties wordt gewaardeerd.
    - Voor een deel van de doelgroep voelt stemmen via een afgiftepunt veiliger. Op deze manier heeft men meer controle over de stem, dan wanneer er een andere partij (Post.nl) tussenkomt.
    - Voor anderen is dit geen probleem, deze groep zoekt vooral naar de dichtstbijzijnde optie.

Aspecten die op dit moment suboptimaal worden gecommuniceerd zijn:

- *Kader één*: Hier wordt aangegeven dat indien niet alles ontvangen is, men contact op moet nemen met de gemeente. Hoe men dat kan of moet doen wordt echter niet weergegeven, hetgeen opvalt en waar wel behoefte aan is.
- *Kader twee:* Dat stemmen met een rood potlood bij briefstemmen *niet* nodig is, wordt niet duidelijk uit de folder. Het ingekleurde blauwe stipje merkt men niet op. Hoe men omgaat met het ontbreken van deze informatie wisselt:
    - Een groep neemt het zekere voor het onzekere en stemt met een rood potlood.
    - Een andere groep gaat ervan uit dat alles mag als er geen bijzondere vermelding is toegevoegd.
    - Het stemmen lijkt op basis van deze tweedeling goed te gaan, maar hierover wordt niet expliciet gecommuniceerd.
- *Kader vier*:
    - Zoals aangegeven is het niet direct duidelijk waarom er sprake is van twee enveloppen. Als men de instructie goed leest, dan is het duidelijk hoe men met de enveloppen om moet gaan. Het idee leeft echter wel dat de omschrijving duidelijker kan, om fouten te voorkomen.
    - Desgevraagd begrijpt men ook de functie van de twee enveloppen en percipieert men dit als positief.
    - Een enkeling is verward door de tekst ‘terug te sturen’. In perceptie suggereert dit dat de briefstem op de post moet worden gedaan, terwijl inleveren bij een afgiftepunt ook een optie is.
- *Kader vijf*: De twee opties van briefstemmen zijn duidelijk: per post of bij een afgiftepunt.
    - Men gaat er echter automatisch vanuit dat het afgiftepunt het gemeentehuis is. Actief zoeken op een website naar een afgiftepunten ziet men zichzelf in de praktijk niet doen.
    - Onder de doelgroep is een website lang niet altijd een primaire keuze, telefonisch contact / een telefoonnummer heeft de voorkeur. Daarnaast staan websites van gemeentes in de ogen van de doelgroep niet bekend om hun overzichtelijkheid.
- *Buiten de blauwe kaders:*
    - De contactgegevens in het geval van vragen vallen niet op. Deze staan buiten het kader vermeld, zodat de aandacht er niet op lijkt te vallen. Desgevraagd ziet men het (uiteraard) wel. Waar een enkeling aangeeft liever naar een website te gaan, geeft het merendeel aan te willen bellen.
        - Men verwacht, indien men de website bezoekt, dat daar antwoord wordt gegeven op ‘veelgestelde vragen’ en/ of een uitlegfilmpje gekeken kan worden waarin het proces duidelijk wordt uitgelegd.
    - ~~o~~ In de uitlegfolder wordt niet genoemd dat er ook andere opties zijn om te stemmen naast briefstemmen (stemmen in een stemlokaal of machtigen). Daarvoor moet de stempluspas gelezen worden.
    - *NB. Door n=1 is de kanttekening geplaatst dat de weergegeven figuren/personen mannelijk zijn en zwart gekleurd. De respondent nam er verder geen aanstoot aan, maar benoemde het wel.*

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Conclusies

Overkoepelend gezien is het proces met betrekking tot briefstemmen een proces dat duidelijk gecommuniceerd wordt. De documenten geven (indien in detail worden gelezen) op overzichtelijke wijze het proces weer en bieden handvatten om te kunnen stemmen per brief.

Zowel het proces en de inhoud als de vorm waarin de documenten worden gepresenteerd kennen een positieve ontvangst.

Belangrijk is om wel te beseffen dat niet alles in detail wordt gelezen, waardoor er een potentieel risico is dat er handelingen over het hoofd worden gezien. Dit kan uiteindelijk tot fouten in het proces leiden, met een ongeldige stem als gevolg. Tevens is het mogelijk dat het feit dat briefstemmen een extra optie is, gemist wordt. Ter optimalisatie is daarom een aantal aanbevelingen te benoemen.

Aanbevelingen/ aandachtspunten

Stempluspas

- Besef dat spontaan niet wordt opgemerkt dat de stempluspas nieuwe informatie bevat / anders is dan andere jaren.
- Om ervoor te zorgen dat het duidelijk is dat de benodigde documenten in één envelop worden nagestuurd kan overwogen worden om de zin: ‘Deze documenten worden apart naar u gezonden.’ Te wijzigen in: ‘Deze documenten worden *in één aparte envelop* naar u gezonden.’.
- We raden aan om consistent de dag bij de datum benoemen (nu: woensdag 10 maart tot <zonder dag> 17 maart).
- Contactgegevens waren tijdens het onderzoek niet ingevuld. We raden aan om een website én een telefoonnummer te communiceren. Juist voor deze 70+ doelgroep is het laatste van belang.

Uitlegfolder briefstemmen

Algemeen:

- Besef dat voornamelijk scannend en dus globaal wordt gelezen en dat de belangrijkste handelingen daarom direct duidelijk dienen te zijn / opvallend weergegeven dienen te worden.
- Indien het belangrijk is dat iedereen begrijpt dat briefstemmen een extra optie is *naast* de gebruikelijke twee opties, adviseren we om dat ook in de folder te benoemen. De stempluspas zal lang niet door iedereen in detail worden gelezen.
    - *NB. Mogelijk speelt de media te zijner tijd een rol in het overbrengen van deze boodschap.*
- Besef dat het algemene telefoonnummer of de website voor vragen over briefstemmen nauwelijks wordt opgemerkt omdat deze buiten de blauwe kaders vallen.

Per kader:

- *Kader één*: Het toevoegen van contactgegevens of een verwijzing zou het makkelijker maken voor de doelgroep om actie te ondernemen indien relevant.
- *Kader twee*: De met blauw ingekleurde stem op stembiljet wordt niet opgemerkt. Om zo duidelijk mogelijk te communiceren raden we aan om dit toe te lichten. Dit zou overigens ook (of uitsluitend) op het briefstembiljet kunnen worden aangegeven.
- *Kader drie*: In dit onderzoek kwam het niet naar voren, vooral omdat men over de naam stempluspas heen las. Toch raden we aan om hier een consistente benaming voor de pas te gebruiken: stempluspas (om eventuele verwarring/ onduidelijkheden te voorkomen).
- *Kader vier*: Om extra helderheid te bieden over de handelingen met de twee enveloppen en documenten raden we aan om te tekst te verduidelijken. Bovendien raden we aan om te benadrukken dat de twee ‘los’ van elkaar in de envelop gestopt moeten worden.
    - *Bijvoorbeeld*: ‘Stop in de envelop om terug te sturen naar uw gemeente:’ aanpassen in ‘Stop de volgende *twee documenten los van elkaar* in de envelop…’

- Tevens raden we aan om ter verduidelijking de bullets te vervangen voor cijfers (document 1 en 2):
    1. De envelop met daarin uw briefstembiljet.
    2. De stempluspas met daarop uw handtekening.
  - Voorts raden we aan om de tekst ‘terug te sturen’ te vervangen, om geen verwarring te scheppen over de twee opties om de stem uit te brengen: terugsturen of inleveren.
  - Overweeg daarnaast om een uitlegfilmpje te plaatsten op de website www.briefstem.nl.
- *Kader vijf:*
  - Wij raden ook hier aan om consistent de dag bij de datum benoemen (nu: woensdag 10 maart tot <zonder dag> 17 maart).

Envelop briefstembiljet

- Wij adviseren aan om op de envelop aan te geven dat deze *alleen* voor het briefstembiljet bedoeld is. Het toevoegen van het woord ‘*alleen*’ biedt meer duidelijkheid.

Briefstembiljet

- Wij raden aan duidelijkheid te bieden en op het briefstembiljet aan te geven dat men met elke willekeurige kleur, pen of potlood gestemd kan worden.

BIJLAGE 1 – Onderzoeksverantwoording

Methode en procedure

Het kwalitatieve onderzoek is uitgevoerd aan de hand van 12 individuele interviews, van 30 minuten elk. Betrokkenen van BZK hebben meegekeken met het onderzoek.

Stimulusmateriaal (zie bijlage 3)

- Envelop 1
  - De stempluspas
- Envelop 2
  - Overzicht van de inhoud van envelop 2 (voor een eerste impressie, op één pagina)
  - Uitleg over het stemmen per brief (uitlegfolder)
  - Briefstembiljet
  - Envelop om het ingevulde briefstembiljet in te doen
  - Gefrankeerde (retour)envelop om de briefstem op te sturen/af te geven.

Respondenten

In totaal zijn n=12 respondenten geworven.
Voor allen geldt:

- Zijn algemeen Nederlands publiek 70-87 jaar
- Wonen zelfstandig
- Zijn voornemens om zelf te gaan stemmen tijdens TK-verkiezingen ‘21
- Zijn niet slechtziend (omwille van een constructief gesprek)

Spreiding op:

- Leeftijd, geslacht, opleidingsniveau/ beroep, woonplaats

Geanonimiseerd respondentenoverzicht

N=11 interviews zijn uitgevoerd op 8 december 2020, n=1 interview op 9 december (inhaalgesprek).

	Tijd	M/V	Leeftijd	Gezinssituatie	Woonplaats	Opleiding
1	09.25 - 09.55	M	70	Gehuwd met kinderen	Nijkerk	HBO
2	10.35 - 11.05	V	78	Alleenstaand met kind(eren)	Den Bosch	WO
3	11.10 - 11.40	M	83	Gehuwd met kinderen	Hoorn	HBO
4	11.45 - 12.15	V	72	Gehuwd met kinderen	Amsterdam	HBO
5	12.30 - 13.00	V	87	Gehuwd met kinderen	Amsterdam	HBO
6	13.05 - 13.35	M	73	Alleenstaand	Amsterdam	MBO
7	13.40 - 14.10	M	71	Gehuwd met kinderen	Hapert	MAVO / VMBO-T/G
8	14.15 - 14.45	M	72	Alleenstaand met kind(eren)	Eindhoven	LBO / VMBO-K/B
9	14.50 - 15.20	V	74	Alleenstaand	Bentveld	HBO
10	15.25 - 15.55	M	78	Alleenstaand	Geldrop	HBO
11	16.35 - 17.05	M	74	Gehuwd met kinderen	Velserbroek	MBO
12	9 dec.	V	73	Gehuwd met kinderen	Rotterdam	MAVO

De respondenten die hebben deelgenomen aan dit onderzoek, zijn geworven door een in marktonderzoek gespecialiseerd selectiebureau (CG Selecties) onder verantwoordelijkheid van MARE. Voor deelname aan de interviews hebben zij een passende (financiële) vergoeding ontvangen.

BIJLAGE 2 – Gesprekspuntenlijst

CHECKLIST

Projecttitel	Verkiezingen en corona: 'briefstemmen'	Methode	Individuele interviews n=12, t=30 minuten
Datum	8 december 2020	Projectnummer	2020287
Locatie	Microsoft Teams	Versie	02

Ter achtergrond (interne doelstellingen):
Onderzoeksvraag
Inzicht krijgen in de ontvangst van het proces van briefstemmen en de communicatieve werking van de briefstemmen-instructie en stempluspas.

Meer specifiek inzicht in:

- Begrip: in hoeverre is het duidelijk dat er een extra mogelijkheid is om te stemmen (nl. briefstemmen) en hoe briefstemmen werkt/ wat men moet doen om per brief te gaan stemmen.
- Waardering (inclusief vormgeving)
- Handelingsperspectief
- Verbeterpunten

Output:

- Inzicht in waardering en impact van het proces en de instructie-folder
- Inzicht in de sterke, zwakke en verbeterpunten
- Concrete aanbevelingen voor optimalisatie

Stimulusmateriaal:

- Envelop 1
  - De stempluspas
- Envelop 2
  - Overzicht van de inhoud van envelop 2 (voor een eerste impressie, op één pagina)
  - Uitleg over het stemmen per brief (hierna: uitlegfolder)
  - Briefstembiljet
  - Envelop om het ingevulde briefstembiljet in te doen
  - Gefrankeerde (retour)envelop om de briefstem op te sturen/af te geven.

Deze checklist fungeert als een flexibele gespreksrichtlijn. De volgorde en de formulering van de te stellen vragen zijn afhankelijk van de respondenten en het verloop van de gesprekken. Bij elke vraag wordt het 'waarom' achterhaald.

00.00	3 min.	**Introductie**

- Welkom
- Uitleg onderzoekssituatie
- Kennismaken: naam, dagelijkse bezigheden, vrije tijd, etc.
- In hoeverre bent u geneigd zelf te gaan stemmen tijdens TK 2021 in een stemlokaal
  - In hoeverre heeft corona impact op of u gaat stemmen en/ of de manier waarop u gaat stemmen

00.03	7 min.	**Voorleggen envelop 1 en 2**

INT. Geeft aan tijdens dit gesprek brieven te willen evalueren die u binnenkort per post ontvangt. Daarbij wordt uitgelegd dat de betreffende brieven nog in ontwikkeling zijn en daarom nog niet persoonlijk zijn gemaakt (naam, gemeente, datum, etc.), dat zal in de definitieve versie wel zo zijn. De volgorde waarin de enveloppen en de inhoud besproken wordt is afhankelijk van hoe dit 'thuis' ook gedaan wordt (wat wordt wel/niet direct gelezen versus weggelegd).

Voorleggen envelop 1 (*stempluspas)*
Toelichting: uiterlijk op 3 maart ontvangt u een envelop met stempas of een stempas (zonder envelop) aan u geadresseerd zoals deze er normaal gesproken ook wordt verstuurd in de aanloop van verkiezingen.

- In hoeverre zou u de envelop normaal gesproken openen/ lezen; waarom wel/ niet
    - *Int. check: trekt het onderwerp of de afzender van de envelop de aandacht (int. refereert hierbij eventueel naar hoe tijdens voorgaande verkiezingen de stempas werd ontvangen en wat er wel/niet op de envelop stond)*

Optie 1:
*Indien de respondent aangeeft de envelop **wel te openen / stem(plus)pas nader te lezen**: de envelop wordt 'geopend' en de stempluspas voorgelegd en gelezen.*
Inhoud envelop 1 / stempluspas voorleggen

- Eerste reactie
    - In hoeverre wordt er iets met de stempluspas gedaan (bv. lezen, wegleggen tot de verkiezingen, vragen stellen aan omgeving of
        - *Int. check: in hoeverre werd de stempas normaal gesproken, terugdenkend aan voorgaande verkiezingen, gelezen (of wordt bijvoorbeeld deze door herkenning weggelegd / niet gelezen tot de verkiezingsdag)*
- In hoeverre wordt opgemerkt dat de stempas dit jaar anders is; dat het met de stempluspas (ook) mogelijk is om uiteindelijk via briefstemmen te stemmen
    - In hoeverre zijn er onduidelijkheden / vragen
    - In hoeverre heeft u de intentie om gebruik te maken van briefstemmen *(machtigen en zelf naar een stemlokaal is ook een optie)*

Vervolgens wordt (kort) envelop 2 voorgelegd en onderstaande besproken ('voorleggen envelop 2').

Optie 2:
*Indien de respondent aangeeft envelop 1 (nog) **niet te openen / stem(plus)pas niet verder te bekijken**: de envelop blijft vooralsnog gesloten en de stempluspas wordt later besproken.*

Voorleggen envelop 2 (*stembiljet, uitlegfolder en 2 enveloppen)*
Toelichting: tussen 25 februari en 11 maart ontvangt u een (tweede) envelop.
Int. geeft toelichting witte envelop, geen tekst, wel geadresseerd.

- In hoeverre zou u de deze envelop openen/ lezen; waarom wel/ niet

Vervolgens wordt envelop 2 'geopend', de inhoud voorgelegd (eerst één overzicht slide met inhoud envelop; het stembiljet, 1 retour envelop, 1 stembiljet envelop, en de uitlegfolder).

Voorleggen overzicht slide inhoud envelop 2

- Eerste reactie

De uitlegfolder wordt daarna voorgelegd en (uitvoerig) besproken.
Bij respondenten die envelop 1 niet zouden openen (en de stempluspas dus nog niet hebben gezien en besproken), wordt tevens de stempluspas besproken tijdens het vervolg van het interview.

00.10	10 min.	**Voorleggen uitlegfolder (en stempluspas)**

De respondent wordt gevraagd de uitlegfolder te lezen en hardop te denken en te vertellen wat respectievelijk positief / duidelijk, dan wel negatief / onduidelijk is.

Na het lezen van de uitlegfolder over stemmen per brief bespreekt de interviewer de onderstaande punten:

- Eerste reactie; toelichting
- Algemene indruk uitlegfolder

- In hoeverre is de folder duidelijk; toelichting
    - In hoeverre is het taalgebruik duidelijk
    - In hoeverre is de opbouw duidelijk

- Indien u gebruik wilt maken van briefstemmen, wat moet u dan doen
        - *Int. check: in hoeverre zijn alle 'stappen' duidelijk*

- In hoeverre is deze folder (*en het begrip/ de boodschapoverdracht daarbinnen*)
    - Duidelijk
    - Aansprekend (vormgeving)
    - Relevant

- In hoeverre zou u op basis van deze uitlegfolder iets doen; toelichting
    - Zo ja; wat (*bijvoorbeeld: hulp vragen aan anderen, hulplijn bellen, briefstemmen/ machtigen/ naar een stembureau, internet/website, etc.)*
    - Zo niet: waarom niet

- Hoe zou u de toon van de uitlegfolder omschrijven; toelichting
- Welk gevoel roept de uitlegfolder bij u op; toelichting
- Wat vindt u van deze manier van informeren; toelichting

- Sterke en zwakke punten; toelichting

Indien de stempluspas nog niet is voorgelegd:
Inhoud envelop 1 / Stempluspas voorleggen

- Eerste reactie
    - In hoeverre wordt er iets met de stempluspas gedaan (bv. lezen, wegleggen tot de verkiezingen, vragen stellen aan omgeving, etc.)
        - *Int. check: in hoeverre werd de stempas normaal gesproken, terugdenkend aan voorgaande verkiezingen, gelezen (of wordt bijvoorbeeld door herkenning weggelegd / niet gelezen tot de verkiezingsdag)*
- In hoeverre wordt opgemerkt dat de stempas dit jaar anders is; dat het met de stempluspas (ook) mogelijk is om uiteindelijk via briefstemmen te stemmen
    - In hoeverre zijn er onduidelijkheden/ vragen

00.20	8 min.	**Folder**

Int. geeft aan met de respondent te willen doorpraten over de reeds doorgenomen uitlegfolder, per alinea / element wordt de uitlegfolder nogmaals gelezen en besproken.

Per stap:

- In hoeverre duidelijk
    - Waarom is dit voor u een duidelijk/ positief
    - Waarom is dit voor u een onduidelijk/ minder positief

Interviewer checkt hierbij (indien niet spontaan genoemd):
Overall:

- *Is het duidelijk dat kiezers van 70 jaar en ouder tijdens de TK-verkiezing 2021 mogen briefstemmen, dit is niet verplicht (volmacht geven / zelf naar het stemlokaal kan ook).*
- *Op 2 verschillende momenten, ontvangt men 2 verschillende enveloppen.*
- *Voor vragen een hulplijn / website beschikbaar is.*

Briefstemmen:

- *Een briefstem wordt uitgebracht door:*
    - *Het (brief)stembiljet in te vullen*
        - *Hoeft niet met een rood potlood, mag met elk willekeurig potlood/pen*
    - *Het ingevulde (brief)stembiljet in de envelop gedaan moet waar STEMBILJET op staat*
    - *Die envelop dicht te plakken*
    - *De stempluspas te ondertekenen*
        - *Indien relevant: In hoeverre is het duidelijk/ bekend dat indien tekenen niet mogelijk is, dan een ongetekende stempas ook volstaat.*
    - *De stempluspas en de envelop met het stembiljet in de retourenvelop te doen*
    - *De retourenvelop dicht te plakken*
        - *in hoeverre is het helder dat voor een geldige stem <u>2 documenten</u> nodig zijn en dus beide in de retourenvelop aanwezig dienen te zijn.*
    - *De retourenvelop:*
        - *in de brievenbus te doen (uiterlijk 12 maart 17:00)*
        - *of af te geven bij (afgiftepunten van) de gemeente (uiterlijk 17 maart 21:00 uur)*
        - *heeft geen postzegel nodig*
- *De reden waarom het ingevulde (brief)stembiljet in een aparte envelop moet worden gestopt is dat zo bij het openen van de retourenvelop het (brief)stembureau niet kan zien van wie de stem is (stemgeheim). Het briefstembureau moet namelijk de stempluspas controleren (op echtheid en in het register van ongeldige stempassen). Op de stempluspas staat de naam van de kiezer. Als controle op de stempluspas oké is, wordt de envelop (ongeopend) met het stembiljet in een stembus gedaan. Dan is niet meer te achterhalen van wie elk stembiljet is.*

00.28	2 min.	**Afsluiting**

- In hoeverre heeft u suggesties voor verbetering en zo ja; welke punten
- Vragen / opmerkingen respondent / opdrachtgever, afsluiten en bedanken

BIJLAGE 3 – Stimulusmateriaal

Envelop 1 // stempluspas (voor- en achterzijde)

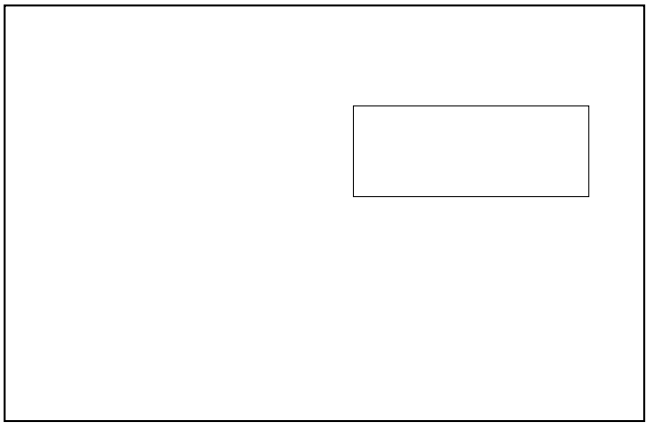

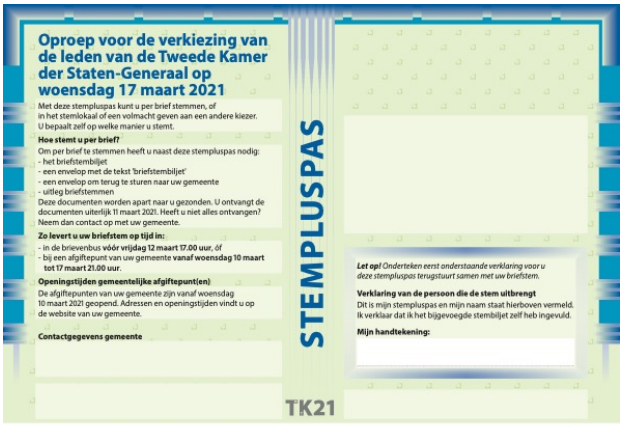

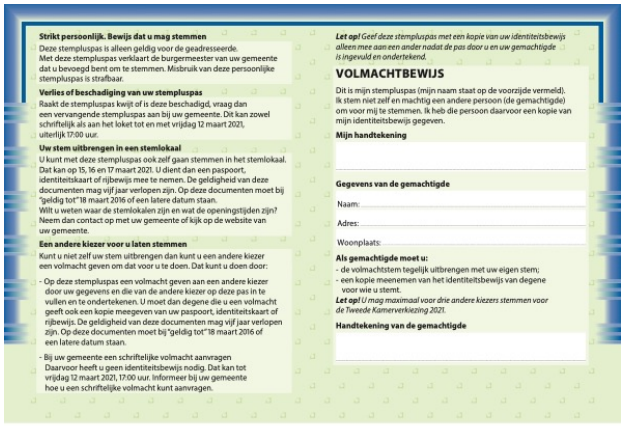

Envelop 2 // Overzicht van inhoud en Uitlegfolder

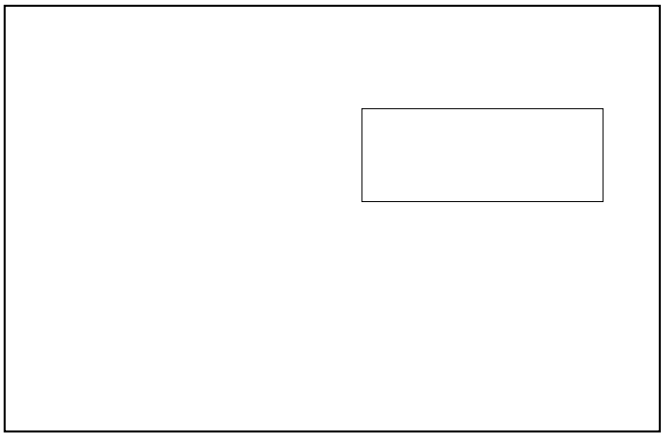

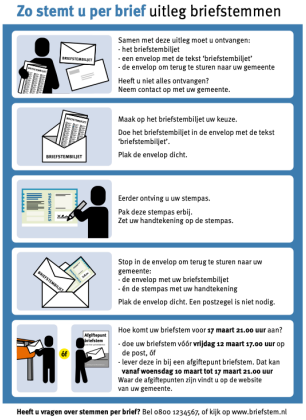

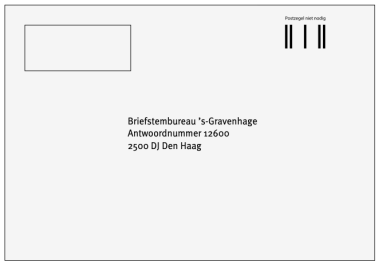

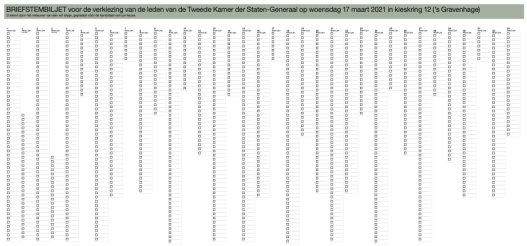

Zo stemt u per brief uitleg briefstemmen

Samen met deze uitleg moet u ontvangen:
- het briefstembiljet
- een envelop met de tekst ‘briefstembiljet’
- de envelop om terug te sturen naar uw gemeente

Heeft u niet alles ontvangen?
Neem contact op met uw gemeente.

Maak op het briefstembiljet uw keuze.

Doe het briefstembiljet in de envelop met de tekst ‘briefstembiljet’.

Plak de envelop dicht.

Eerder ontving u uw stempas.

Pak deze stempas erbij.
Zet uw handtekening op de stempas.

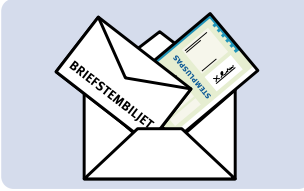

Stop in de envelop om terug te sturen naar uw gemeente:
- de envelop met uw briefstembiljet
- én de stempas met uw handtekening

Plak de envelop dicht. Een postzegel is niet nodig.

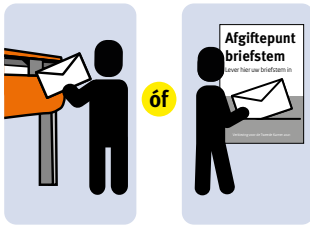

Hoe komt uw briefstem voor **17 maart 21.00 uur** aan?

- doe uw briefstem vóór **vrijdag 12 maart 17.00 uur** op de post, óf
- lever deze in bij een afgiftepunt briefstem. Dat kan **vanaf woensdag 10 maart tot 17 maart 21.00 uur**

Waar de afgiftepunten zijn vindt u op de website van uw gemeente.

Heeft u vragen over stemmen per brief? Bel 0800 1234567, of kijk op www.briefstem.nl

MARE
Quarter Plaza
Transformatorweg 74
1014 AK Amsterdam
t +31 (0)20-6705020
www.mare.amsterdam
www.anticipate.amsterdam